

Платни биланс

Између привредних субјеката, различитих националних привреда, одвијају се економске трансакције као што су:

- извоз и увоз робе,
- извоз и увоз услуга,
- токове дохотка, као што су камате и дивиденде,
- финансијске токове, као што су директна улагања, инвестиције у хартије од вредности, власничке и дужничке, кредити и депозити, и
- трансфере, који представљају контрапозицију било које једностране трансакције (која не подразумева *quid pro quo*), као што су инострана помоћ и донације, дознаке и друга средства миграната трансферисана у Србију.

Све те трансакције резултирају међународним плаћањима путем новчаних дознака и разних других инструмената плаћања. Због тога се укупан преглед свих економских трансакција између субјеката (резидената) једне земље и (резидената) других земаља, обично за годину дана, назива биланс плаћања или платни биланс.

Њиме се, формирају серије биланса трансакција према Србији и из Србије, обезбеђује нето ток трансакција између резидената и остатка света и исказује начин финансирања тог тока.

За разлику од трговачког биланса којим се бележи увоз и извоз, овај биланс исказује и обухвата улаз и излаз новчаних вредности и по робном основу (увоз-извоз) и неробном основу као што је: туризам, уштеда радника, транспорт, зајмови, поклони, помоћ, интелектуалне услуге и сл.

Платни биланс представља део међународне инвестиционе позиције земље, која одражава стања финансијске активе и пасиве према остатку света на одређени датум.

Биланс плаћања је саставни део система привредних биланса који исказује основне макроекономске варијабиле у националној привреди као и њихове међусобне односе.

Може се рећи да платни биланс има веома велику важност за целокупну привреду земље, јер његово стање може показивати равнотежу, суфицит или дефицит. Од тог стања платног биланса у свакој земљи, зависи и девизни режим као и оштрина девизних прописа.

За израду платног биланса Републике Србије одговорна је Народна банка Србије (НБС). На основу Закона о девизном пословању, Закона о Народној банци Србије и пратећих

одлука и упутстава, у НБС се врши статистичко сакупљање и обрада свих трансакција између резидената и нерезидената за потребе израде платног биланса, односно пројекција и праћења реализације монетарне политике.

Са доношењем новог Закона о девизном пословању у 2002. години и потпуном либерализацијом текућих трансакција, статистика платног биланса је методолошки прилагођена међународним статистичким стандардима, сходно петом издању Приручника о платном билансу Међународног монетарног фонда (БПМ 5) .

Статистичко сакупљање и обрада података о трансакцијама између резидената и нерезидената засновано је на извештајима банака о платном промету са иностранством (ИТРС), који се декадно, у електронској форми, достављају Централном пријемном одељењу НБС, које их прослеђује Одељењу за платни биланс на проверу и обраду.

Сходно Упутству и пратећем шифарнику основа наплата и плаћања, које прописује НБС, ти подаци се према шифрама трансакција достављају на нивоу појединачне трансакције.

Наплате и плаћања обухватају:

- текуће (везане за плаћање и наплату робе и услуга, дохотке и текуће трансфере),
- капиталне и
- финансијске трансакције.

Извор података о извозу и увозу робе је Републички завод за статистику. Подаци који се не могу у целини обезбедити преко банака путем извештаја о платном промету са иностранством прикупљају се тромесечним извештајима директно од предузећа – обвезника извештавања, према прописаним обрасцима (за страна директна улагања, транспорт, инвестиционе радове у иностранству, туризам), а у складу са посебним Упутством за спровођење Одлуке о обавези извештавања у пословању са иностранством.

Извештаји о платном билансу сачињавају се на месечном нивоу, изражавају у америчким доларима (УСД). У зависности од расположивих извора података, прерачунавање вредности трансакције из оригиналних валута у извештајну валуту врши се применом:

- званичног средњег курса НБС на дан трансакције, и
- званичног средњег курса динара који је утврђен последњег радног дана у недељи која претходи недељи у којој се утврђује износ царине и других увозних дажбина.

Тако формирана база података предст и у публикациј авља извор за израду Платног биланса Републике Србије, који се објављује на веб-сајту НБС и “Статистички билтен Народне банке Србије”.

Подаци статистике платног биланса редовно се достављају ММФ-у и, по потреби, другим међународним финансијским организацијама са којима НБС сарађује (нпр.Светском банком)

Поред редовних података о платнобилансним трансакцијама у дефинисаним извештајним периодима, припремају се и објављују ревидирани подаци за претходне периоде текуће

године. Једном годишње врши се ревизија за временску серију, а за оне податке који се у знатној мери ревидирају.

Ревизије претходно објављених платнобилансних ставки обављају се из неколико разлога: изворне податке ревидирају институције за потребе платног биланса (Републички завод за статистику за извоз и увоз робе, Народна банка Србије за податке о коришћењу и отплатама кредита), док се неки изворни подаци објављују са закашњењем у односу на извештајни период. Према обавези усклађивања платног биланса са методологијом ММФ-а, НБС је платни биланс Р.Србије ревидирала и услед тога је дошло до промене података, како годишњих, тако и по месецима, објављених раније. Из тог разлога и с циљем испуњавања методолошких стандарда према петом издању Приручника о платном билансу ММФ-а, треба континуирано вршити методолошка побољшања у складу са даљом либерализацијом капиталних трансакција (кроз измене и допуне Закона о девизном пословању).

Девизни биланс

Девизни биланс је преглед о свим међународним плаћањима и наплаћивањима једне земље са иностранством у одређеном периоду.

Девизни биланс је врло значајан, показује девизни прилив и одлив из земље, као и стање ликвидности земље према иностранству.

Он је старији од платног биланса, веома је значајан, али:

- мали број земаља га објављује
- не постоје међународно усаглашење шема и методологија приказивања девизног биланса.

Ово се може објаснити тиме што се сматра да су девизна контрола и девизна ограничења непожељни у систему међународних економских односа.

Поред свих методолошких недостатака које исказује у процесу бележења новчаних токова са иностранством, међународних плаћања, девизни биланс је сигуран извор информација за састављање платног биланса.

У земљама које хронично пате од несташица девиза, девизни биланс има посебну вредност јер он тачније исказује прилив и одлив девиза него платни биланс.